

УДК 303.8 (405)

DOI: 10.31673/2415-8089.2019.012329

Шмалій Л.В., аспірант,
Державний університет
телекомунікацій

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті розглянуто сутність економічної безпеки підприємства, внутрішні та зовнішні загрози, виявлено сучасні проблеми забезпечення економічної безпеки підприємств та запропоновано загальну схему процесу забезпечення економічної безпеки, виокремлено підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства» та узагальнено низку діючих чинників, від яких залежить забезпечення економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємств, проблеми, сутність, конкурентні переваги, потенціал, захист.

Постановка проблеми: В нерівних умовах динамічного зовнішнього середовища і нестійкого розвитку національної економіки вітчизняні підприємства зустрічаються з безліччю загроз щодо свого функціонування. Ці загрози мають різноманітний характер: економічний, соціальний, фінансовий, інформаційний, виробничий, комерційний, кадровий. Тому слід зазначити, що перед підприємствами постає чітке завдання – забезпечення економічної безпеки підприємства, що передбачає стабільність його функціонування шляхом нейтралізації загроз, ефективну діяльність за рахунок управління соціально-трудовами, фінансово-економічними, виробничими чи іншими бізнес-процесами, що деформуються несприятливим соціально-економічним і політичним становищем в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх років багато вітчизняних та зарубіжних науковців присвятили свою увагу такому невичерпному питанню, як забезпечення економічної безпеки підприємства. Зокрема, І. А. Бланк, В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, В. І. Мельник, Г. М. Шумська, Н. Б. Паліга, Ю. В. Світлична, Н. В. Чаленко, А. В. Химич, З. С. Варналій та інші. Підтверджуючи вагомість наукових розробок вказаних учених, все ж акцентуємо, що, питання сучасного забезпечення економічної безпеки підприємств потребують нових актуальних наукових розвідок, оскільки вони потребують більш ретельнішого та глибшого вивчення, оскільки залишається багато невирішених проблем щодо ефективного забезпечення економічної безпеки підприємств.

Метою статті є розгляд сутності економічної безпеки підприємства, внутрішніх та зовнішніх загроз, виявлення сучасних проблем забезпечення економічної безпеки підприємств та розробка загальної схеми процесу забезпечення економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека підприємства є відносно новим напрямом розвитку економічної науки. Поняття «економічна безпека» в Україні почало вживатися в економічній науці і офіційних документах лише на початку 90-х років минулого сторіччя з набуттям незалежності країни. В Оксфордському тлумачному словнику термін «безпека» тлумачать як: «свобода чи захист від небезпеки чи тривоги; заходи, вжиті для гарантування безпеки країни, особи, цінності» [7].

Загалом необхідність її постійного забезпечення зумовлюється об'єктивно наявним для кожного підприємства принципом забезпечення стабільності функціонування та безумовно успішного досягнення пріоритетних цілей своєї діяльності. Так, В.Л. Ортинський розглядає економічну безпеку підприємства як захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від

негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення [1, с. 121]. А на думку І.А. Бланка, економічна безпека підприємства – це становище найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства на теперішній час і в майбутньому [2, с. 219].

Економічна безпека підприємства – це захист діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності [3, с. 258]. Разом з тим, економічна безпека підприємства – найефективніше використання ресурсів, які забезпечують стабільне функціонування підприємства. У цілому можна виділити декілька підходів різних авторів до визначення економічної безпеки підприємства (рис.1) .

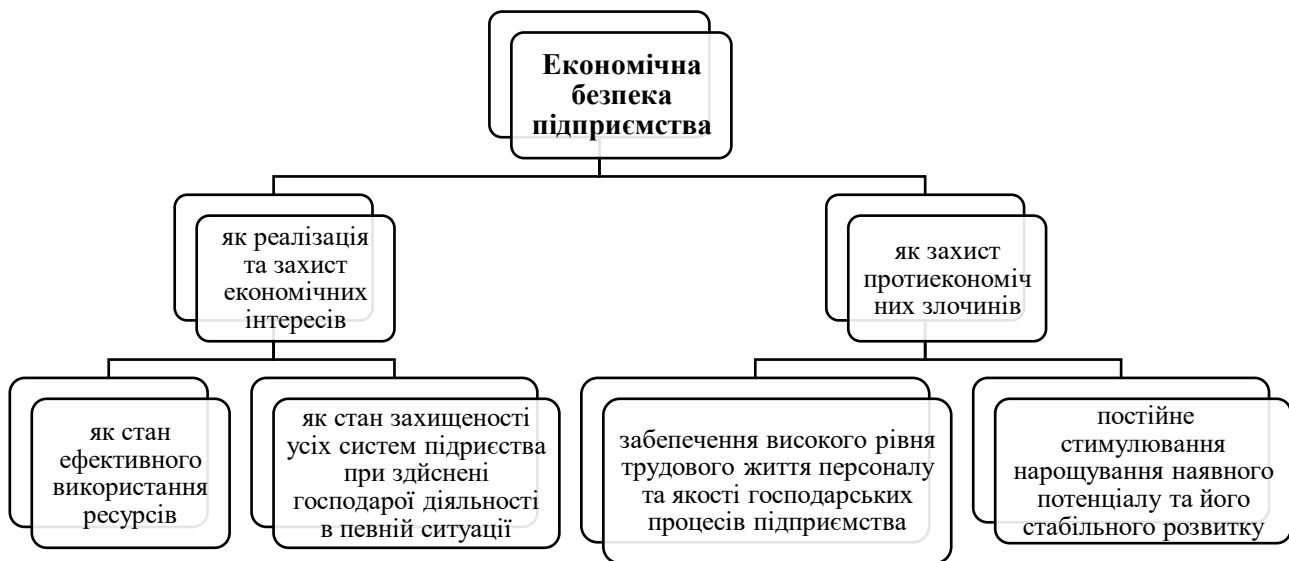

Рис. 1. Підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства» (авторська розробка на основі [4, с.183]).

Економічну безпеку підприємств визначають: як захист проти економічних злочинів. Дуже часто забезпечення економічної безпеки підприємств зводять до протистояння, захисту від різноманітних економічних злочинів (від крадіжки, шахрайства, фальсифікації, промислового шпигунства і т. д.). Виконувати аналіз комплексу цих загроз надзвичайно важливо, але обмежувати поняття економічної безпеки підприємства лише загрозами з різним рівнем деталізації не можна, особливо зважаючи на те, що це поняття є набагато ширшим та змістовним. Інші вчені розглядають економічну безпеку, як стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз. Вони вважають, що підприємство – це, в першу чергу, об'єкт економічних відносин, а власник підприємства передусім зацікавлений у отриманні прибутку, тобто безпека носить чисто економічний характер. Утім, міркування про економічну доцільність ведення боротьби з загрозами викличе інтерес власника, оскільки це безпосередньо зачіпає його матеріальні інтереси. Деякі дослідники обґрунтовують, що економічну безпеку слід розглядати, як стан ефективного використання ресурсів або потенціалу. Такий підхід, який намагається уникнути вживання поняття загрози у визначенні економічної безпеки підприємства, базується на економічних поняттях досягнення мети, функціонування підприємства, тобто є функціональним підходом. Згідно цього підходу,

економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і для забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому. Цікавим вважаємо підхід, в якому економічна безпека розглядається як наявність конкурентних переваг. Прихильники такого підходу вважають, що наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням забезпечать йому певний рівень економічної безпеки. Окремі науковці переконують, що економічну безпеку варто розглядати у контурі реалізації і захисту економічних інтересів [5, с.303].

Кожний із наведених підходів виділяється окремими відмінними проте і спільними параметрами. Саме тому такий поділ вважається умовним та розглянутим лише з метою всебічного бачення такого поняття як «економічна безпека підприємства». Враховуючи вищезазначене, на рис. 2 наведено сутність та ознаки економічної безпеки підприємств.

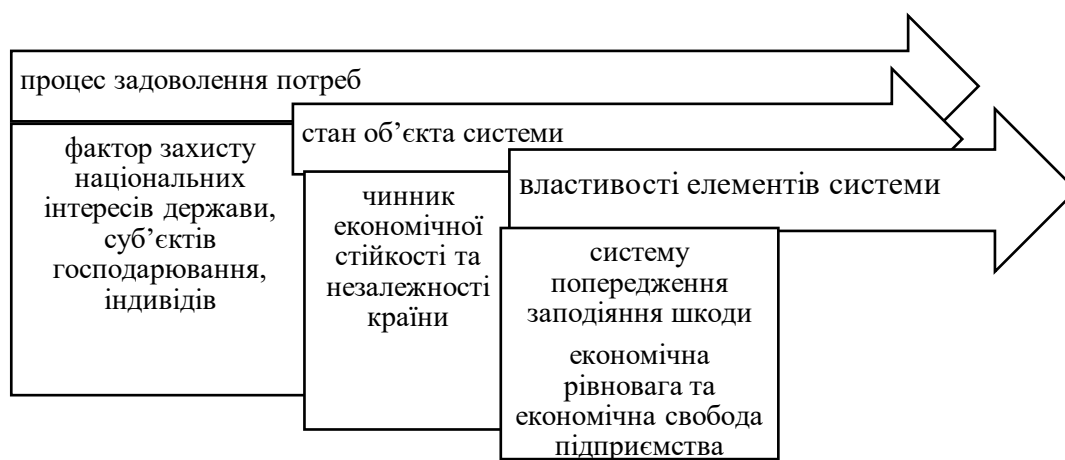

Рис. 2. Сутність та ознаки економічної безпеки підприємств (авторська розробка на основі [8, с.240-256]).

Слід виокремити низку діючих чинників, від яких залежить забезпечення економічної безпеки підприємства. Безпосередньо, від кризових явищ у економіці, стихійних лих, непередбачених змін щодо кон'юнктури ринку, управлінської некомпетентності, а також невиконання партнерами, замовниками чи клієнтами своїх обов'язків стосовно оплати контрактів або зміни умов договору. Таким чином, на забезпечення економічної безпеки впливають різноманітні чинники, тому потрібно чітко розмежовувати можливість та використовувати системний підхід, обґрунтовувати можливості здатності бути об'єктивними чи суб'єктивними, внутрішніми та зовнішніми, економічними або позаекономічними. Переважно, науковці виокремлюють три головних зовнішніх джерела загрози для підприємства. Так, за баченням З. С. Варналія, загроза – це сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів, яка в свою чергу може створювати різноманітні ризики [9, с. 647]. Також до зовнішніх загроз віднесено наступні чинники: – несприятливі макроекономічні умови (війна, постійно не стабільна загальноекономічна ситуація у країні);

- брак коштів для інвестування підприємства;
- рівень інфляції;
- законодавча нестабільність та корупція;

Під внутрішніми загрозами розуміється нездатність до самозбереження, не вміння знаходити баланс, це саме усі фактори які і залежать від діяльності підприємства. До них належать:

- невизначеність цілей і стратегій;
- дії або бездіяльність працівників, які безпосередньо не задовольняють інтереси діяльності підприємства;
- чітко виражено слабке маркетингове опрацювання ринку;
- порушення правил використання технічних засобів;
- неконкурентна та недієздатна цінова політика.

Усі представлені загрози створюють конкретні негативні проблеми саме для економічної безпеки підприємства та руйнують і погіршують його цілісне функціонування на ринку. Тому управлінському персоналу активно та рішуче потрібно здійснювати пошук інноваційних методів та різних шляхів удосконалення забезпечення економічної безпеки на підприємствах. Як зазначають у своїй праці Н. Б. Паліга та Ю. В. Світлична [10], існує три складові економічної безпеки підприємства для боротьби із внутрішніми загрозами (рис. 3).

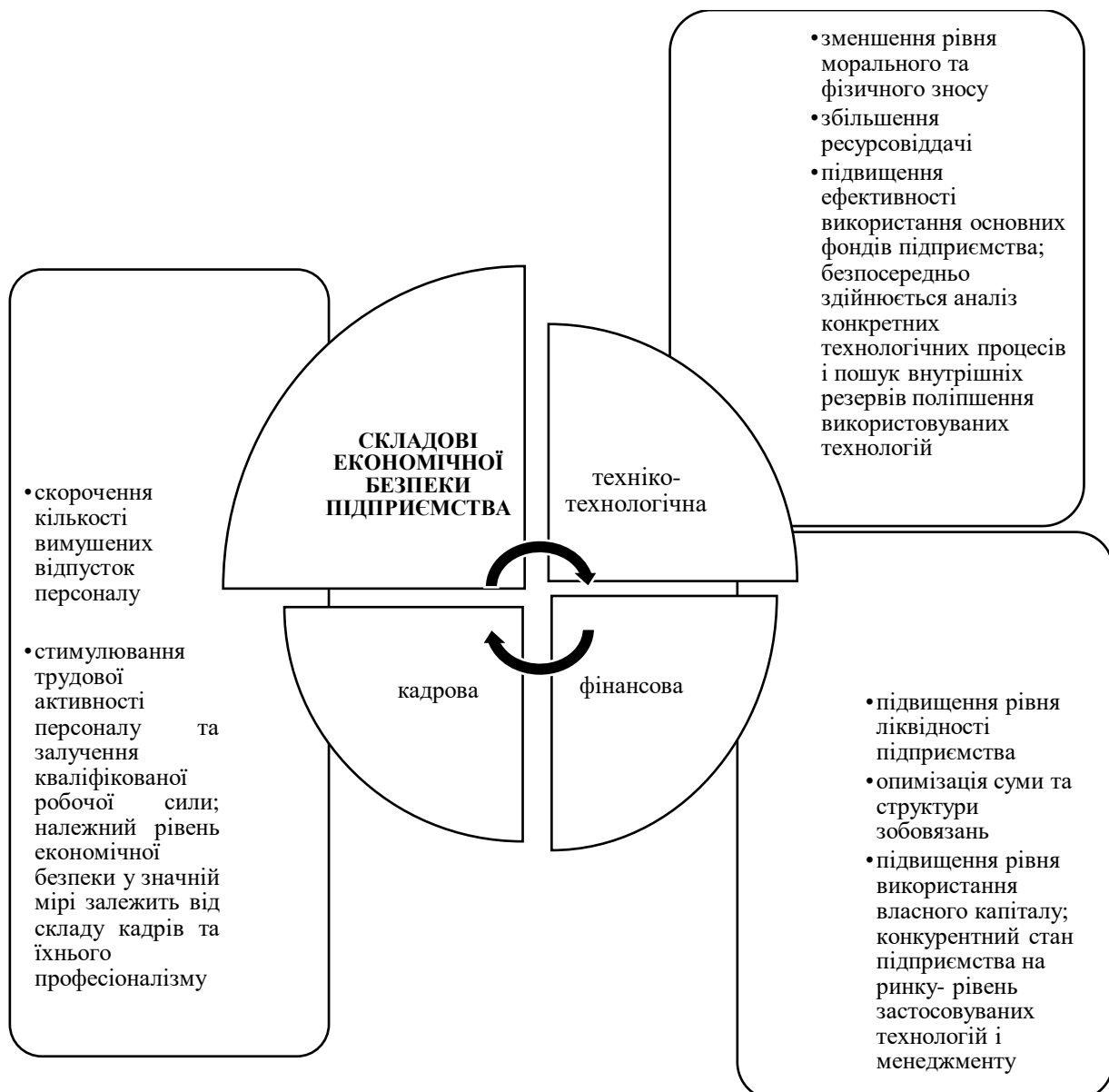

Рис. 3. Основні шляхи запобігання внутрішнім загрозам економічної безпеки підприємства (авторська розробка на основі [10]).

Техніко-технологічна складова – це відповідність технологій і устаткування, застосовуваних на підприємстві, сучасним світовим аналогам з погляду оптимізації витрачання ресурсів. До основних загроз відносяться фізичне й моральне зношення техніко-технологічної бази (висока зношеність устаткування, часті аварійні простої, можливість виходу конкурентів на ринок з новими або більше дешевими товарами, поява нових напрямів технологічного розвитку галузі). Кадрова й інтелектуальна складова – ефективне керування персоналом, збереження й розвиток інтелектуального потенціалу підприємства. Недостатня кваліфікація персоналу, його низька продуктивність, прихована або явна ворожість (девіантна поведінка), а також неграмотне управління інтелектуальною власністю (відсутність патентів і ліцензій) саме ці основні чинники, які обґрунтовано можна віднести до категорії загроз економічній безпеці підприємства. Фінансова складова – досягнення найбільш ефективного використання фінансових ресурсів. Разом з тим, до основних загроз також відносяться: неефективне фінансове планування й управління активами, помилкова цінова політика, неефективна ринкова стратегія, цінова конкуренція, зміни курсів валют, несприятливі законодавчі акти, стихійні лиха, страйки та інші форс-мажорні обставини.

Рис. 4. Процес забезпечення економічної безпеки підприємств (авторська розробка на основі [11]).

На нашу думку є важливим питанням, що відтак актуалізується забезпечення економічної безпеки підприємства, досягнення високого рівня якого сприятиме створенню безпосередньо умов для його вдалого функціонування в умовах динамічного конкурентного середовища циклічного розвитку економіки та певної нестабільності. Запропонована загальна схема процесу забезпечення економічної безпеки, яка включає такі дії (заходи), що здійснюються послідовно або одночасно:

Дана схема сприятиме підвищенню рівня забезпечення економічно безпеки підприємств та дасть нові можливості стійкого розвитку і функціонування в умовах динамічного конкурентного середовища, циклічного розвитку економіки та певної нестабільності.

Висновки. В статті здійснено розгляд сутності економічної безпеки підприємства, внутрішніх та зовнішніх загроз, виявлення сучасних проблем забезпечення економічної безпеки підприємств та запропоновано загальну схему процесу забезпечення економічної безпеки.

Зокрема, виокремлено підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства» та узагальнено низку діючих чинників, від яких залежить забезпечення економічної безпеки підприємства. Виявлено низку діючих чинників, від яких залежить забезпечення економічної безпеки підприємства. Розглянуті загрози створюють конкретні негативні проблеми саме для економічної безпеки підприємства та руйнують і погіршують його цілісне функціонування на ринку. Тому управлінському персоналу активно та рішуче потрібно здійснювати пошук інноваційних методів та різних шляхів удосконалення забезпечення економічної безпеки на підприємствах. Запропонована авторська схема сприятиме підвищенню рівня забезпечення економічно безпеки підприємств та дасть нові можливості стійкого розвитку і функціонування в умовах динамічного конкурентного середовища, циклічного розвитку економіки та певної нестабільності.

Список використаної літератури

1. Ортинський В.Л., Керницький І.С. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. Київ: Правова єдність, 2009. 544 с.
2. Бланк І.А. Управління фінансовою безпекою підприємства. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2009. 784 с.
3. Іванюта Т. М., Заїчковський А.О. Економічна безпека підприємства: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Центр учбової літератури. 2009. 258 с.
4. Внукова Н.М., Смоляк В.А. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики. Харківський національний економічний університет. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. 183 с.
5. Кавун С. В. Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади: монографія. Харків: ХНЕУ, 2009. 303 с.
6. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія. Київ: Лібра, 2003. 280с.
7. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford, 1995. P. 1062. URL: http://www.rusnauka.com/4_SND_2012/Economics/4_100344.doc.htm
8. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління : монографія. Львів.: Ліга-Прес, 2012. 240-256 с.
9. Варналій З.С. Економічна безпека : навч. посіб. Київ: Знання, 2009. 647 с.
10. Паліга Н. Б., Світлична Ю.В. Шляхи запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам економічній безпеці промислового підприємства. *Економіка промисловості*. 2011. № 1. С.197-202.
11. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2013. С. 458 – 463.

REFERENCES

1. Ortinsky, V.L., Kernytsky, I.C.(2009). Ekonomichna bezpeka pidpryjemstv, orghanizacij ta ustanov [Economic security of enterprises, organizations and institutions]. Kyiv: Legal unity.
2. Blank, I.A. (2009). Upravlinnja finansovoju bezpekoju pidpryjemstva [Management of financial security of the enterprise]. Kyiv: Elga, Nika-Center.
3. Ivanyuta, T.M., Zaichytsky, A.O. (2009). Ekonomichna bezpeka pidpryjemstv [Economic security of the enterprise]. Kyiv: Center for Educational Literature.
4. Vnukova, N.M., Smolyak, V.A. (2006). Ekonomichna ocinka ryzyku dijajnosti pidpryjemstv: problemy teoriji ta praktyky [Economic risk assessment of enterprises: problems of theory and practice]. Kharkiv National University of Economics. Kharkiv: "INZHEK".
5. Watermelon, C. B. (2009). Systema ekonomichnoji bezpeky: metodologichni ta metodychni zasady [The system of economic security: methodological and methodological principles]. Kharkiv: XHEY.
6. Kozachenko, G.V., Ponomarev, VP, Lyashenko, O.M. (2003). Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva: sutnistj ta mekhanizm zabezpechennja [Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of support]. Kyiv: Libra.
7. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford, (1995) Retrived from; http://www.rusnauka.com/4_SND_2012/Economics/4_100344.doc.htm
8. Zhivko, Z.B. (2012). Economic security of the enterprise: the essence, mechanisms of provision, management [Economic security of the enterprise: the essence, mechanisms of provision, management]. Lviv: Liga-Press.
9. Varnalij, Z.S. (2009). Ekonomichna bezpeka [Economic security]. Kyiv: Knowledge.
10. Paliga, N. B., Svetlichna, Yu.V. (2011). Shljakhy zapobighannja zovnishnim ta vnutrishnim zaghrozam ekonomichnij bezpeci promyslovogho pidpryjemstva [Ways of preventing external and internal threats to the economic security of an industrial enterprise]. *Economy of the industry*, (1), 197-202.
11. Krivovozyuk, I.V. (2013). Ekonomichna diaghnostyka [Economical diagnostics]. Kyiv: ZUL.

ШМАЛИЙ ЛЮДМИЛА ВЛАДИМИРОВНА. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ: СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ. В статье рассмотрена сущность экономической безопасности предприятия, внутренние и внешние угрозы, выявлены современные проблемы обеспечения экономической безопасности предприятий и предложены общую схему процесса обеспечения экономической безопасности, выделены подходы к определению понятия «экономическая безопасность предприятия» и обобщены ряд действующих факторов, от которых зависит обеспечение экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятий, проблемы, сущность, конкурентные преимущества, потенциал, защита.

SHMALIY LYUDMILA. ECONOMIC SAFETY OF THE ENTERPRISE: CURRENT PROBLEMS OF THE SUPPLY. The article considers the essence of economic security of the enterprise, internal and external threats, identifies current problems of ensuring the economic security of enterprises and proposes a general scheme of the process of ensuring economic security, identifies approaches to the definition of "economic security of the enterprise" and summarizes a number of operating factors on which the provision of economic security of the enterprise.

Key words: economic security of enterprises, problems, essence, competitive advantages, potential, protection.